

10680 - ئەر-ئاياللار ئۈستىدىكى ھەق-ھوقۇقلار نېمىلەردىن ئىبارەت؟

سوئال

ئايالنىڭ ئەرنىڭ ئۈستىدىكى قۇرئان-ھەدىس ھۆكۈمىگە مۇۋاپىق بولغان قانداق ھەق-ھوقۇقلىرى بار؟ ياكى باشقىچە ئىپادىلىگەندە: ئەرنىڭ ئايالى ئۈچۈن ۋە ئايالنىڭ ئەر ئۈچۈن بولغان مەسئۇلىيەت ۋە ھەق-ھوقۇقلىرى قايسى؟. بۇ ھەقتە چۈشەنچە بېرىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.

تەپسىلى جاۋاب

بارلىق گۈزەل ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھقا خاستۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى ۋە ساھابىلىرىغا ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

ئىسلام دىنى ئەر ئۈچۈن ئايالىغا ئۆتەشكە تىگىشلىك بولغان ھەق-ھوقۇقلارنى بېكىتتى، شۇنىڭدەك ئايالغىمۇ ئەرنىڭ ئالدىدا ئۆتەشكە تىگىشلىك بولغان مەسئۇلىيەتلەرنى بېكىتتى، شۇنىڭدەك ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئورتاق بولغان ھەق-ھوقۇقلارنىمۇ بايان قىلدى.

ئاللاھنىڭ ياردىمى بىلەن قۇرئان-ھەدىسنىڭ كۆرسەتمىسى ۋە ئۆلىمالارنىڭ چۈشەندۈرۈشىگە ئاساسەن ئەر-ئاياللارنىڭ بىر-بىرى ئۈچۈن ئۆتەشكە تىگىشلىك بولغان بەزى ھەق-ھوقۇقلىرىنى بايان قىلىمىز.

بىرىنچى: ئايالغا خاس بولغان ھەق-ھوقۇقلار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

ئەر كىشىنىڭ ئايالى ئۈچۈن ئۆتەشكە تىگىشلىك بولغان مالىيە جەھەتتىكى مەسئۇلىيىتى: تويۇق مېھرى بېرىش، كۈندىلىك تۇرمۇش خىراجىتى ۋە تۇرالغۇ-ئۆي قىلىپ بېرىشتىن ئىبارەت.

باشقا جەھەتلەردىكى ھەق-ھوقۇقلىرىدىن: كۆپ ئاياللىق بولسا ئاياللار ئارىسىدىكى تەقسىماتتا ئادىل بولۇش، ئۇلار بىلەن ياخشى تۇرمۇش كۆچۈرۈش ۋە ئاياللىرىغا زىيان يەتكۈزمەسلىكى كېرەك.

1-مالىيە ھەق-ھوقۇقلىرى:

ئا-تويلۇق مېھرى، بۇ مال ئايالنىڭ تويى ئۈچۈن نىكاھ قىلىنغاندا ياكى بىرگە بولغاندا ئەر تەرەپتىن بېرىلىدىغان مال بولۇپ، بۇنى ئايالغا بېرىش ئەر ئۈچۈن زۆرۈر بولىدۇ. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً** تەرجىمىسى: **ئاياللارغا ئۇلارنىڭ مەھرلىرىنى خۇشاللىق بىلەن سوۋغا قىلىپ بېرىڭلار.** [سۈرە نىسا 4-ئايەت].

ئايالغا تويلۇق مېھرى بېرىشنىڭ يولغا قويۇلىشى بولسا، نىكاھ ئىشىنىڭ خەتەرلىك ئىكەنلىكى، ئۇنىڭ ئورنىنىڭ ئۈستۈنلىكى، ئايالنى ئىززەت-ئىكرام قىلىش كېرەكلىكىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ.

كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشىدا: تويلۇق مېھرى بېرىش نىكاھ ئىشىدا شەرت ياكى ئاساس ھېسابلانمايدۇ، ھەقىقەتتە ئۇ يېڭىدىن تۇرمۇش قۇرغان ئەر بىلەن بولغان باغلىنىشنىڭ ئىزى ھېسابلىنىدۇ، تويلۇق مېھرىنى زىكر قىلماستىن نىكاھ قىلىنغان بولسا، كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ بىرلىكى بىلەن بۇ نىكاھ ئەقىدىسى توغرا بولىدۇ. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً** تەرجىمىسى: **ئەگەر سىلەر ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلماي ياكى تويلۇق مەھرى تەيىنلىمەي تۇرۇپ ئۇلارنى تالاق قىلساڭلار، ئۇنى قويۇۋەتسەڭلار، سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.** [سۈرە بەقەرە 236-ئايەت].

يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى ۋە تويلۇق مەھرى تەيىنلىمەي تۇرۇپ ئايالنى تالاق قىلىۋېتىشنىڭ بولىدىغانلىقى، نىكاھ قىلغاندا تويلۇق مەھرى ئاتىمىسىمۇ دۇرۇس بولىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

تويلۇق مەھرى نىكاھ قىلىنغاندا ئاتالغان بولسا، ئەرنىڭ ئۇنى بېرىشى زۆرۈر بولىدۇ، ئەگەر ئاتالمىسا، ئەرنىڭ ئۈستىگە شۇ ئايالنىڭ تەك-تۈشلىرىگە بېرىلىدىغان تويلۇق مەھرىنىڭ ئوخشىشىنى بېرىش كېرەك بولىدۇ.

ب-ئايالنىڭ تۇرمۇش خىراجەتلىرىنى بېرىش: ئىسلام ئۆلىمالىرى ئەگەر ئايال ئۆزىنى ئېرىگە تاپشۇرسا ئەرنىڭ ئۇ ئايالنىڭ نەپىقلىرىنى قىلىپ بېرىشى زۆرۈر بولىدۇ، ئەگەر ئايال ئۆزىنى ئەرگە تولۇق تاپشۇرمىسا، سۆزىنى ئاڭلىمىسا تۇرمۇش خىراجىتىگە ئىگە بولالمايدۇ.

ئايالغا تۇرمۇش خىراجىتى بېرىشتىكى ھېكمەت بولسا: تويلۇق ئەقىدىسىنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئەرگە نىسبەتەن ئايال ئۆيىگە سولانغان بولىدۇ، ئەرنىڭ رۇختىسىز چېقىپ كەسىپ قىلىشى چەكلىنىدۇ، شۇنىڭ ئەر كىشىنىڭ ئۇ ئايالغا يەتكىدەك دەرىجىدە تۇرمۇش خىراجىتى قىلىپ بېرىشى زۆرۈر بولىدۇ، بۇ بولسىمۇ ئايالدىن پايدىلانغانلىقى ۋە ئايالنىڭمۇ ئۆزىنى ئەرگە تاپشۇرغانلىقىنىڭ بەدىلىگە بولىدۇ.

تۇرمۇش خىراجىتى بېرىشتىن بولغان مەقسەت: ئايال ئېھتىياجلىق بولىدىغان يېمەك-ئىچمەك ۋە ئۆي قاتارلىق نەرسىلەرنى

تولۇقلاپ بېرىشتىن ئىبارەت بولۇپ، گەرچە ئايال باي بولسىمۇ بۇ نەرسىلەرنى تولۇقلاپ بېرىش زۆرۈر بولىدۇ. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ** تەرجىمىسى: **ئاتىلار ئانىلارنى قائىدە بويىچە يېمەك - ئىچمەك ۋە كىيىم - كېچەك بىلەن تەمىنلەپ تۇرۇشى كېرەك.** [سۈرە بەقەرە 233-ئايەت].

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ** تەرجىمىسى: **باي ئادەم (ئايالنى ۋە بالىسىنى) ئۆزىنىڭ بايلىقىغا يارىشا تەمىنلىسۇن، رىزقى تار قىلىنغان ئادەم ئاللاھنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەنلىكىگە يارىشا تەمىنلىسۇن (يەنى ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىغا يارىشا خىراجەت قىلسۇن).** [سۈرە تالاق 7-ئايەت].

ھەدىستە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆتەينىڭ قىزى، ئەبۇ سۇپياننىڭ ئايالى بولغان ھىند خاتۇنغا، ئۇ ئايال ئېرىنىڭ بېخىللىقىدىن داتلىغاندا، ئۇنىڭغا: **ئۇنىڭ مېلىدىن سىزگە ۋە بالىڭىزغا يەتكۈدەك نەرسە ئېلىپ خىراجەت قىلىڭ دېگەن.**

ئائىشە رەزىيەللاھۇئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ، ئۆتەينىڭ قىزى، ئەبۇ سۇپياننىڭ ئايالى بولغان ھىند پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېرىپ: **ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! ئەبۇ سۇپيان بېخىل ئادەم، ئۇ ماڭا ۋە بالامغا خىراجەت قىلىشقا يەتكۈدەك بىر نەرسە بەرمەيدۇ، مەن ئۇنىڭ خەۋىرى يوق ئۇنىڭ مېلىدىن ئېلىپ خىراجەت قىلسام ماڭا گۇناھ بولامدۇ؟** دەپ سورىغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: **سىز ئۇنىڭ مېلىدىن سىز بىلەن بالىڭىزنىڭ خىراجىتىگە يەتكۈدەك بىر نەرسە ئالىسىڭىز گۇناھ بولمايدۇ** دېدى. [بۇخارى رىۋايىتى 5049-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 1714-ھەدىس].

جابر رەزىيەللاھۇئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خوشلىشىش ھەججىدە خۇتبە سۆزلەپ مۇنداق دېدى: **ئاياللار توغرىسىدا ئاللاھتىن قورقۇڭلار، سىلەر ئۇلارنى ئاللاھنىڭ ئەمىنلىكى بىلەن ئالدىڭلار، ئاللاھنىڭ سۆزى بىلەن ئۇلارنىڭ ئەۋرىتىنى ھالال قىلىڭلار، سىلەر ئۈچۈن ئۇلارغا: سىلەرنىڭ كۆرپەڭلارغا سىلەر ياقىتۇرمايدىغان كىشىلەرنى دەسسەتمەسلىك ۋەزىپە قىلىنغان، ئەگەر دەسسەتىپ قالسا، ئۇلارنى يەڭگىل ئۇرۇڭلار، ئۇلار ئۈچۈن سىلەرگە: ئۇلارغا ئادەتتە يۇرتنىڭ ئادىتى بويىچە يېمەك - ئىچمەك ۋە كىيىم - كېچەك بېرىش كېرەك بولىدۇ** دېدى. [مۇسلىم رىۋايىتى 1218-ھەدىس].

ج- تۇرالغۇ جاي: ئۇمۇ ئايالنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىدىن بولۇپ، ئەر كىشى ئايالغا ئۆزىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا يارىشا ئۆي تەييارلاپ بېرىدۇ. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **أَسْكُنُوهُنَّ مِّن حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تَضَارُّوهُنَّ لِيُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ** تەرجىمىسى: **ئۇلارنى (يەنى قويۇۋېتىلگەن ئاياللىرىڭلارنى) قۇدرىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئۆزۈڭلار ئولتۇرۇۋاتقان جايىڭلارنىڭ بىر قىسمىدا ئولتۇرغۇزۇڭلار. ئۇلارنى تەڭلىكتە قالدۇرۇش ئۈچۈن زىيان يەتكۈزمەڭلار (يەنى ئۇلارنى چىقىپ كېتىشكە مەجبۇرلاش ئۈچۈن تۇرالغۇ جەھەتتىن، نەپقە جەھەتتىن قىسماڭلار.** [سۈرە تالاق 6-ئايەت].

2-مالىيەدىن باشقا ھەق-ھوقۇقلىرى:

ئا-ئاياللار ئارىسىدا ئادىل بولۇش: ئايالنىڭ ئەرگە بولغان ھەققىدىن ئېرى كۆپ ئاياللىق بولغان بولسا، ئۇ ئايال بىلەن باشقا ئاياللارنىڭ ئارىسىدا قوناشتا، خىراجەت قىلىشتا ۋە كىيىم-كېچەك بېرىشتە ئادىللىق قىلىشى كېرەك بولىدۇ.

ب-ياخشى مۇئامىلە قىلىش: ئەرنىڭ ئايالىغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشى، مۇلايىم بولۇشى، ئايالنىڭ قەلبىنى ئۆزىگە رام قىلىش ئۈچۈن مۇمكىن بولغان نەرسىلەرنى تەقدىم قىلىشى زۆرۈر بولىدۇ. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ** تەرجىمىسى: **ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە تىرىكچىلىك قىلىڭلار.** [سۈرە نىسا 19-ئايەت].

ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: **ولهن مثل الذي عليهن بالمعروف** تەرجىمىسى: **ئاياللىرى ئۈستىدە ئەرلەرنىڭ ھەقلىرى بولغىنىدەك، ئەرلىرى ئۈستىدە ئاياللارنىڭمۇ ھەقلىرى بار (يەنى ئاياللار مۇۋاپىق دەرىجىدە ھوقۇقتىن بەھرىمەن بولۇشى كېرەك، مۇۋاپىق دەرىجىدە مەجبۇرىيەتمۇ ئۆتىشى كېرەك).** [سۈرە بەقەرە 228-ئايەت].

ھەدىستە: ئەبۇھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: **ئاياللارغا ياخشىلىق قىلىڭلار.** [بۇخارى رىۋايىتى 3153-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 1468-ھەدىس].

بىزنىڭ ئۆلگىمىز ۋە نەمۇنىمىز بولغان پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىغا قىلغان ياخشى مۇئامىلىسىدىن نەمۇنىلەرنى كەلتۈرىمىز:

1-زەينەپ بىنتى ئەبۇ سەلەمە ھەدىس بايان قىلىدۇ، ئۇنىڭغا ئانىسى ئۇمۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ھەدىس سۆزلەپ بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىلەن ئەدىيالىدا بىرگە ياتقان ۋاقىتىدا ھەيز كۆرۈپ قالدىم، ئەدىيالىدىن سۇغۇرلۇپ چىقىپ ھەيز كۆرگەندە كىيىدىغان كىيىمنى كىيۋالدىم، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ماڭا: **ھەيز كۆرۈپ قالدىڭىزمۇ؟** دېدى، مەن: ھەئە دېدىم، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مېنى يېنىغا چاقىردى، مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىلەن يەنە ئەدىيالىغا كىردىم.

زەينەپ مۇنداق دەيدۇ، ئانام ماڭا مۇنداق دېدى: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام روزا تۇتقان ۋاقتىدا مېنى سۆيۈپ قوياتتى، مەن جۇنۇپ بولۇپ قالغاندا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىلەن بىر داستىن سۇ ئىلىپ يۇيىناتتىم. [بۇخارى رىۋايىتى 316-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 296-ھەدىس].

2-ئۇرۇھ ئىبنى زۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: **مەن**

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مېنىڭ ئۆيۈمنىڭ ئېشىكى ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆردۈم، مەسچىتتە بىر قارا تەنلىك نەيزە ئوينىتىپ ئويۇن قىلىۋاتاتتى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مېنى چاپىنى بىلەن توسۇپ مېنى ئۇلارنىڭ ئوينىنى كۆرىۋېلىشىمغا پۇرسەت چىقىرىپ بەردى، مەن زېرىكىپ قايتقۇچە تۇردى، سىلەر ئويۇنغا ئامراق بولغان كىچىك قىزچاقنىڭ ئەھۋالىنى پەرەز قىلىپ **بېقىڭلار**. [بۇخارى رىۋايىتى 443-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 892-ھەدىس].

3-مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇيتتى، ئولتۇرۇپ قىرائەت قىلاتتى، ئوتتۇز ياكى قىرىق ئايەت قالغاندا ئورنىدىن تۇرۇپ ئوقۇپ، ئۆرە تۇرغان ھالەتتە رۇكۇ قىلاتتى ئاندىن سەجدە قىلاتتى، ئىككىنچى رەكەتتىمۇ بىرىنچى رەكەتتە قىلغانغا ئوخشاش قىلاتتى، نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ قارايتتى، ئويغاق بولسام مەن بىلەن سۆزلىشەتتى، ئۇخلاپ قالغان بولسام بىردەم يېنى ياتاتتى. [بۇخارى رىۋايىتى 1068-ھەدىس].

ج-ئايالغا زىيان يەتكۈزمەسلىك، بۇمۇ ئىسلامنىڭ ئاساسى، يات كىشىلەرگە زىيان يەتكۈزۈش چەكلەنگەن تۇرسا، ئايالغا زىيان يەتكۈزۈش دېگەن ئەلۋەتتە چەكلىنىدۇ.

ئۇبادە ئىبنى سامىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: **ئۆزىڭمۇ ۋە ئۆزىڭگىمۇ زىيان يەتكۈزمەسلىك** توغرىسىدا ھۆكۈم قىلغان. ئىبنى ماجە رىۋايىتى 2340-ھەدىس. بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، ھاكىم، ئىبنى سىلاھ ۋە باشقا ئۆلىمالار سەھىھ دېگەن. [خۇلاسەتى بەدرۇلمۇنىر "2-توم 438-بەتكە قارالسۇن].

بۇ مەسىلىدە شەرىئەت ئاگاھلاندۇرۇش بەرگەن مەسىلىلەردىن: ئايالنى قاتتىق ئۇرماسلىق.

جابر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىندۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام خوشلىشىش ھەجىدە مۇنداق دېگەن: ئاياللار توغرىسىدا ئاللاھتىن قورقۇڭلار، سىلەر ئۇلارنى ئاللاھنىڭ ئەمىنلىكى بىلەن ئالدىڭلار، ئاللاھنىڭ سۆزى بىلەن ئۇلارنىڭ ئەۋرىتىنى ھالال قىلىڭلار، سىلەر ئۈچۈن ئۇلارغا: سىلەرنىڭ كۆرپەڭلارغا سىلەر ياقىتۇرمايدىغان كىشىلەرنى دەسسەتمەسلىك ۋەزىپە قىلىنغان، ئەگەر دەسسەتىپ قالسا، ئۇلارنى يەڭگىل ئۇرۇڭلار، ئۇلار ئۈچۈن سىلەرگە: ئۇلارغا ئادەتتە يۇرتنىڭ ئادىتى بويىچە: يىمەك-ئىچمەك ۋە كىيىم-كېچەك بېرىش كېرەك بولىدۇ دېدى. [مۇسلىم رىۋايىتى 1218-ھەدىس].

ئىككىنچى: ئەرنىڭ ئايالنىڭ ئۈستىدىكى ھەق-ھوقۇقلىرى: ئەرنىڭ ئايالى ئۈستىدىكى ھەققى ئەڭ چوڭ ھەق-ھوقۇقلاردىن ھېسابلىنىدۇ، بەلكى ئەرنىڭ ئايالى ئۈستىدىكى ھەققى ئايالنىڭ ئېرى ئۈستىدىكى ھەققىدىن چوڭ بولىدۇ. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ** تەرجىمىسى: ئاياللىرى ئۈستىدە ئەرلەرنىڭ ھەقلىرى

بولغىنىدەك، ئەرلىرى ئۈستىدە ئاياللارنىڭمۇ ھەقلىرى بار (يەنى ئاياللار مۇۋاپىق دەرىجىدە ھوقۇقتىن بەھرىمەن بولۇشى كېرەك، مۇۋاپىق دەرىجىدە مەجبۇرىيەتمۇ ئۆتىشى كېرەك). [سۈرە بەقەرە 228-ئايەت].

جەسسەس رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ئەر-ئاياللارنىڭ ھەر بىرىنىڭ ئۆز ساھىبىغا بولغان ھەق-ھوقۇقلىرىنى بايان قىلىپ بەردى، ئەرنىڭ ئايالغا بولغان خاس ھەققىنى بايان قىلدى ئەمما ئايالنىڭ ئەرگە بولغان خاس بولغان ھەققى يوق.

ئىبنى ئەرەبى رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت ئەرنىڭ ھەق-ھوقۇقىنىڭ نىكاھ ھەقلىرىدە ئايالنىڭ ھەققىدىن يۇقىرى تۇرىدىغانلىقى ئىپادىلەيدۇ.

مۇشۇ ھەق-ھوقۇقلاردىن:

ئا- بويىسۇنۇشنىڭ زۆرۈرلىكى: ئاللاھ تائالا ئەرلەرنى خۇددى ۋالى خەلقنى باشقۇرغاندەك، ئاياللارنى باشقۇرىدىغان، يېتەكلەيدىغان ۋە ئىشلىرىغا ئىگە بولىدىغان قىلدى، ئەرلەرنى ئۆزىگە خاس بولغان جىسمانى ۋە ئەقلى خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە قىلدى، مالىيە تەرەپتىن بولغان مەجبۇرىيەتلەرنى بېكىتتى. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ** تەرجىمىسى: **ئەرلەر ئاياللارنىڭ ھامىلىرىدۇر، بۇ ئاللاھنىڭ ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن (يەنى ئەرلەرنى كۈچ-قۇۋۋەت، غازاتقا چىقىش قاتارلىق جەھەتلەردە ئاياللاردىن) ئارتۇق قىلغانلىقىدىندۇر ۋە ئەرلەرنىڭ ئۆز پۇل-ماللىرىنى سەرپ قىلغانلىقىدىندۇر (يەنى ئاياللارنىڭ نەپىقىسى ئەرلەرنىڭ زىممىسىگە يۈكلەنگەنلىكىدىندۇر)** [سۈرە نىسا 34-ئايەت].

ئىبنى كەسىر رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "ئەلى ئىبنى تەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىپ: (ئەرلەر ئاياللارنىڭ ھامىلىرىدۇر) دېگەن سۆزنى ئۇلارنىڭ ھامىلىرىدۇر، ئاللاھ تائالا ئىتائەت قىلىشقا بۇيرىغان ئىتائەت قىلىشى كېرەك، ئايالنىڭ ئېرىگە بويىسۇنۇشى بولسا ئائىلىگە ياخشىلىقى قىلىش ۋە ئەرنىڭ مېلىنى مۇھاپىزەت قىلىشتۇر. مۇقاتىل، سۇددى ۋە دەھەك قاتارلىق ئالىملارمۇ شۇنداق دېگەن. [ئىبنى كەسىر 1-توم 492-بەت].

ب- ئەرنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىشى كېرەك، ئەرنىڭ ئايالغا بولغان ھەققىدىن ئايالنىڭ ئېرىگە پايدىلىنىشى ئۈچۈن ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىشىدۇر، بىر ئايال بىلەن توي قىلسا، ئۇ ئايال جىنسى مۇناسىۋەتكە يارايدىغان بولسا، نىكاھ قىلغاندا ئەر تەلەپ قىلسا ئۇ ئايالنى ئەرگە تاپشۇرۇپ بېرىش زۆرۈر بولىدۇ، ئەر ئايالنىڭ تويلۇق مېھرىنى نەخ بېرىدۇ، ئايال ئۆزىنىڭ بەزى ئىشلىرىنى قىلىۋېلىشنى تەلەپ قىلسا ئەر ئادەت بويىچە ئىككى-ئۈچ كۈن ۋاقىت بېرىدۇ، بۇ شۇ

يۇرتتىكى ئادەت بويىچە ئىجرا بولىدۇ.

جىنسى مۇناسىۋەت قېلىدىغان ۋاقىتتا ئايال ئېرىنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشمىسا، ئەگەر شەرىئەتتە رۇخسەت بولغان ھەيز، پەرز روزا ۋە باشقا كېسەللەك سەۋەپلىرى بولمىسا ئايال چوڭ خاتالىق سادىر قىلىش بىلەن بىرگە چەكلەنگەن ئىشنى قىلغان بولىدۇ.

ئەبۇ ھۇجەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **ئەر كىشى ئايالنى تۆشەككە چاقىرسا، ئايال كىشى سەۋەبىنى باش تارتسا، ئەر ئاچچىقلىنىپ كېچىنى ئۆتكۈزگەن بولسا، پەرىشتىلەر تاڭ يورغۇچە ئۇ ئايالغا لەنەت قىلىدۇ.** [بۇخارى رىۋايىتى 3065-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 1436-ھەدىس].

ج- ئېرى ياقىتۇرمايدىغان كىشىلەرنىڭ ئۆيگە كېرىشىگە رۇخسەت قىلماسلىقى كېرەك. ئەرنىڭ ئايالى ئۈستىدىكى ھەقىرىدىن: ئايالى ئېرى ياقىتۇرمايدىغان كىشىنى ئۆيگە كىرگۈزمەسلىكى كېرەك.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **ئېرى يېنى بار ئايالنىڭ ئېرىنىڭ رۇختىسىز نەپلە روزا تۇتۇشى توغرا بولمايدۇ، ئېرىنىڭ رۇختىسىز بىر كىشىگە ئۆيگە كېرىشكە رۇخسەت قىلماسلىقى كېرەك بولىدۇ.** [بۇخارى رىۋايىتى 4899-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 1026-ھەدىس].

سۇلايمان ئىبنى ئەمىر ئىبنى ئەھۋەس دەيدۇ، ماڭا دادام ھەدىس سۆزلەپ بەردى، دادام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە ۋىدالىشىش ھەجىگە ھازىر بولغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانى ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە مەدھىيلىدى، ماختىدى، بىزگە ئەسلىتى ۋە ۋەز-نەسىھەت قىلدى، ئاندىن مۇنداق دېدى: **ئاياللارغا ياخشىلىق قىلىڭلار، ئۇلار سىلەرنىڭ يېنىڭلاردا ياردەمچىلەر، سىلەر ئۇلاردىن ئاشۇنىڭدىن باشقا نەرسىگە ئىگە بولالمايسىلەر، ئەگەر ئۇلارنىڭ دەلىل-ئىسپات بىلەن پايھىشە ئىشلارنى قىلغانلىقى ئىسپاتلانسا، ئۇلارنى ياتىدىغان ئورنىدا يالغۇز تاشلاپ قويۇڭلار، يەڭگىل ئۇرۇڭلار، ئەگەر سىلەرگە ئىتائەت قىلسا، ئۇلارغا باشقىچە يول تۇتماڭلار، سىلەر ئۈچۈن ئاياللىرىڭلاردا ھەقىقىي بار، ئاياللىرىڭلار ئۈچۈنمۇ سىلەردە ھەقىقىي بار، سىلەرنىڭ ئاياللىرىڭلاردىكى ھەقىقىيلىرى؛ ئۇلار سىلەر ياقىتۇرمايدىغان كىشىلەر ئۆيگە باشلىمىسۇن شۇنىڭدەك سىلەر ياقىتۇرمايدىغان كىشىلەرنى ئۆيگە يولاتمىسۇن، ئاياللىرىڭلارنىڭ سىلەردىكى ھەقىقىي بولسا؛ سىلەرنىڭ ئۇلارغا كىيىم-كېچەك ۋە يېمەك-ئىچمەك بېرىشتە ياخشى مۇئامىلە قىلىشىڭلاردۇر.** [ترمىزى رىۋايىتى 1163-ھەدىس. ئىبنى ماجە رىۋايىتى 1851-ھەدىس].

جابر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خوشلىشىش ھەجىدە مۇنداق دېگەن: **ئاياللار توغرىسىدا ئاللاھتىن قورقۇڭلار، سىلەر ئۇلارنى ئاللاھنىڭ ئەمىنلىكى بىلەن ئالدىڭلار،**

ئاللاھنىڭ سۆزى بىلەن ئۇلارنىڭ ئەۋرىتىنى ھالال قىلىدىڭلار، سىلەر ئۈچۈن ئۇلارغا: سىلەرنىڭ كۆرپەڭلارغا سىلەر ياقىتىۋاتىدىغان كىشىلەرنى دەسسەتمەسلىك ۋەزىپە قىلىنغان، ئەگەر دەسسەتىپ قالسا، ئۇلارنى يەڭگىل ئۇرۇڭلار، ئۇلار ئۈچۈن سىلەرگە: ئۇلارغا ئادەتتە يۇرتنىڭ ئادىتى بويىچە: يېمەك-ئىچمەك ۋە كىيىم-كېچەك بېرىش كېرەك بولىدۇ دېدى. [مۇسلىم رىۋايىتى 1218-ھەدىس].

د-ئەرنىڭ رۇختىسىز ئۆيىدىن چىقماسلىق: ئەرنىڭ ئايالىغا بولغان ھەقلىرىدىن، ئايالى ئېرىنىڭ رۇختىسىز ئۆيىدىن چىقماسلىقى كېرەك.

شافىئى ۋە ھەنبەلى ئۆلىمالىرى مۇنداق دەيدۇ: "ئايال كىشىنىڭ ئېرىنىڭ رۇختىسىز ئاغرىپ قالغان دادىسىنى يوقىلىغىلى چىقىشىمۇ توغرا بولمايدۇ، ئېرىنىڭ بۇنىڭدىنمۇ چەكلەپ قويۇش ھەققى بار، چۈنكى ئەرگە ئىتائەت قىلىش زۆرۈر بولۇپ، زۆرۈر بولمىغان ئىش بىلەن زۆرۈر بولغان ئىشنى تەرك قىلىش توغرا بولمايدۇ".

ھ-ئەدەپلەش: ئەر كىشى ئايالىنى ئادەتتىكى ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرىسا ئايالى رەت قىلىپ ئۇنىمىسا ئايالىنى ئەدەپلەپ قويۇشى كېرەك بولىدۇ، چۈنكى ئاللاھ تائالا ئاياللارنى ئەدەپلەشكە بۇيرۇپ، ياتاق ئۆيىگە ئايرىم تاشلاپ قويۇش، بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلمىغاندا ئۇرۇشقا بۇيرىغان.

ھەنەبى مەزھەپ ئۆلىمالىرى ئەر كىشىنىڭ ئايالىنى ئەدەپلىشى ۋە ئۇرۇشى توغرا بولىدىغان تۆت تۈرلۈك ئورۇننى زىكر قىلدى، ئۇ بولسا: ئەر كىشى ئايالىنى زىننەتلىنىپ ياسىنىشىنى خالىسا، ئايال كىشى زىننەتلىنىپ ياسانمىسا، ئايال پاك ھالەتتە ئەر كىشى تۆشەككە چاقىرسا كەلمىسە، نامازنى تەرك قىلسا، ئۆيىدىن ئېرىنىڭ رۇختىسىز چىقىپ كېتىشتىن ئىبارەتتۇر.

ئايالى ئەدەپلەشنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى، بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ** تەرجىمىسى: **سىلەر سەركەشلىك قىلىشلىرىدىن قورقىدىغان ئاياللارغا نەسىھەت قىلىڭلار، (بۇ ئۈنۈم بەرمىسە) بىر تۆشەكتە بىللە ياتماڭلار، (بۇمۇ ئۈنۈم بەرمىسە) ئۇلارنى ئەدەپلەپ قويۇڭلار. ئەگەر سىلەرگە ئىتائەت قىلسا، ئۇلارنى بوزەك قىلىش خىيالىدا بولماڭلار. [سۈرە نىسا 34-ئايەت].**

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْجِبَارَةُ** تەرجىمىسى: **ئى مۆمىنلەر! ئۆزۈڭلارنى ۋە بالا-چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار. [سۈرە تەھرىم 6-ئايەت].**

ئىبنى كەسىر رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "قەتادە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارنى ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشقا بۇيرۇش،

ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىشتىن چەكلەش، ئۇلارغا ئاللاھنىڭ بۇيرىقىنى تۇرغۇزۇش، ئۇنىڭغا بۇيرۇش، ئۇنى ئادا قىلىشقا ياردەم بېرىش، ئۇلاردىن ئاللاھ ئۈچۈن بولغان بىرەر ئاسىيلىقنى كۆرسەك، ئۇلارنى ئاسىيلىقتىن توسۇش ۋە چەكلەشتىن ئىبارەت".

زەھھاك، مۇقاتىلمۇ مۇشۇنداق دەپ: مۇسۇلماننىڭ ھەقىقىي ئۆز ئەھلىگە، ئۇرۇغ-تۇغقانلىرىغا، دېدەك-قۇللىرىغا ئاللاھ تائالا ئۇلارغا پەرز قىلغان ۋە چەكلەنگەن ئىشلارنى ئۆگىتىش ۋە تەلىم بېرىش قاتارلىقلار زۆرۈر بولىدۇ. ["تەپسىر ئىبنى كەسىر" 4-توم 392-بەت].

ۋ-ئايالنىڭ ئېرىنىڭ خىزمىتىنى قىلىشى: بۇ توغرىدا دەلىللەر بەك كۆپ بولۇپ، ئۇنىڭ بەزىسىنى يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتتۇق.

شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "ئاياللارنىڭ ئەرلەرنىڭ خىزمىتىنى قىلىشى زۆرۈر بولۇپ، ئاشۇنداق ئاياللار ئاشۇنداق ئەرلەرنىڭ خىزمىتىنى قىلىش قائىدىسى بويىچە قىلىدۇ، ئەھۋاللارنىڭ تۈرلۈك بولۇشىغا ئەگىشىپ بۇ خىزمەتلەر تۈرلۈك بولىدۇ، يىزا-قىشلاقتىكىلەرنىڭ خىزمىتىنى بولسا شەھەرلىكلەرنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا ئوخشىمايدۇ، كۈچلۈكلەرنىڭ خىزمىتى ئاجىزلارنىڭ خىزمىتىگە ئوخشىمايدۇ. ["پەتىۋا كۇبرا" ناملىق ئەسەر 4-توم 561-بەت].

ز-ئايالنىڭ ئۆزىنى ئەرگە تاپشۇرۇشى: نىكاھ ئەقىدىسىنىڭ شەرتلىرى تولۇق بولۇپ، نىكاھ ئەقىدىسى توغرا بولغاندا، ئايالنىڭ ئۆزىنى ئېرىگە تاپشۇرۇپ، ئۇنىڭ مەنپەئەتلىنىشىگە ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىشى زۆرۈر بولىدۇ، چۈنكى ئەقەدە بىلەن ئەر مۇكاپاتنى تاپشۇرۇپ ئىلىشقا ھەقلىق بولىدۇ، ئۇ مۇكاپات بولسا ئايالدىن پايدىلىنىشتىن ئىبارەت، ئايال مۇكاپاتنى تاپشۇرۇپ ئىلىشقا ھەقلىق بولىدۇ، ئۇ مۇكاپات بولسا تويۇق مەھرىدۇر.

م-ئايالنىڭ ئېرىگە ئۆرپ-ئادەت بويىچە ياخشى مۇئامىلە قىلىشى: بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْنَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ تەرجىمىسى: ئاياللىرى ئۆستىدە ئەرلەرنىڭ ھەقلىرى بولغىنىدەك، ئەرلىرى ئۆستىدە ئاياللارنىڭمۇ ھەقلىرى بار (يەنى ئاياللار مۇۋاپىق دەرىجىدە ھوقۇقتىن بەھرىمەن بولۇشى كېرەك، مۇۋاپىق دەرىجىدە مەجبۇرىيەتمۇ ئۆتىشى كېرەك).** [سۈرە بەقەرە 228-ئايەت].

قۇرتۇبى رەھىمەھۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ: ئۇلارغا ياخشى ھەمراھ بولۇپ، گۈزەل تۇرمۇشتا ياشاڭلار، ئاياللارمۇ ئەرلىرىگە ئىتائەت قىلىش توغرىسىدا ئۆزلىرىگە بېكىتىلگەن ھەقلىرىنى ئورۇنلىسۇن.

ئىمام تەبەرى مۇنداق دەيدۇ: ئەرلەر ئۈچۈن ئاياللارنىڭ ئۆستىدە ھەق بولغىنىدەك، ئاياللار ئۈچۈنمۇ ئەرلىرىگە كۈندەشلىرىنى تەرك قىلىش ھەققى بار.

ئىسلام سوئال جاۋاب تورى

پەزىلەتلىك شەيخ مۇھەممەد سالىھ
ئەلمۇنەججىدنىڭ رىياسەتچىلىكىدە

ئىبنى زەيد مۇنداق دەيدۇ: ئاياللار سىلەرنىڭ ھەقىقىيلىرىنى ئادا قىلىشتا ئاللاھتىن قورققىنىدەك، سىلەرمۇ ئاياللارنىڭ ھەقىقىنى ئادا قىلىشتا ئاللاھتىن قورقۇڭلار.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان مەنىلەر ئاساسەن يېقىن بولۇپ، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئايەت ۋە ھەدىسلەر ئايال كىشىنىڭ ھەق-ھوقۇقىنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ["تەپسىر قۇرتۇبى" 3-توم 123-124-ئايەت].

ئاللاھ تائالا ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچىدۇر.